

JT Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos papildomas protokolas

Apžvalga

Konvencijos ir jos papildomo protokolo galiojimas Lietuvos Respublikoje

- ❑ Pasirašyta 2007 m. kovo 30 d. Jungtinių Tautų Organizacijoje
 - ❑ Ratifikuota Lietuvos Respublikos Seime 2010 m. gegužės 27 d. (įsigaliojo nuo 2010 m. birželio 10 d.)
-

Informavimo kampanija „Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos pristatymas visuomenei“

- vyko 2008 m. rugsėjo – gruodžio mėn.
 - organizuota 10 seminarų kiekvienoje apskrityje:
 - skirta suinteresuotoms institucijoms ir asociacijoms
 - lektoriai – teisininkai, NRD atstovas, kiti
 - respublikinėje ir vietinėje spaudoje išspausdinti pristatomieji straipsniai
 - išplatinta 40 tūkst.vnt. lankstinukų „Kas ir kaip rūpinasi žmonėmis su negalia“
 - išleisti leidiniai su adaptuotu Konvencijos tekstu (vaikams, supaprastintu tekstu suaugusiems, brailio raštu, gestų kalba)
-

Apie Konvenciją

- numatytos ne tik neįgaliųjų teisės, tačiau ir socialiniai, ekonominiai, teisiniai, politinių sprendimų reikalaujantys įpareigojimai valstybei
 - Tai priemonė, padedanti užtikrinti galimybę neįgaliesiems visapusiškai naudotis Konvencijoje numatytomis teisėmis ir laisvėmis nepatiriant diskriminacijos
 - Konvencijoje įtvirtinti įsipareigojimai pagal tarptautinę teisę yra taikomi tiesiogiai
 - pasaulyje Konvencija jau pradėjo galioti 2008 gegužės mėn.
-

Konvencijos tikslas

- skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui
 - 4 straipsnyje - ilgas įsipareigojimų sąrašas Šalims
 - kiekviename Konvencijos straipsnyje šis sąrašas yra detalizuojamas
-

Įpareigojimai Šalims

4 str. numatytus įpareigojimus Šalims galima suskirstyti į 3 grupes:

- **GERBTI** - Šalis turi susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų ar tokių veiksmų skatinimo, kurie yra nesuderinami su Konvencija, pakeisti ar panaikinti esančius diskriminacinius teisės aktus, papročius ar praktiką, įgyvendinant Konvenciją konsultuotis su neįgaliaisiais
 - **APSAUGOTI** – Šalis turi imtis visų atitinkamų priemonių, skirtų pašalinti bet kokio asmens, organizacijos ar privačių įmonių taikomą diskriminaciją dėl neįgalumo
 - **ĮGYVENDINTI** – į šią kategoriją patenka daug įvairių įpareigojimų Šalims. Pvz.:
 - Šalys turi imtis visų įstatymų leidybos, administracinių ir kitokių priemonių, kad būtų įgyvendintos šios Konvencijos pripažintos teisės;
 - imtis arba skatinti imtis mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos naujų technologijų srityje, įskaitant informacijos ir ryšių technologijas, mobilumą palengvinančias priemones, prietaisus ir pagalbines technologijas, tinkamas neįgaliesiems, taip pat skatinti jų prieinamumą ir naudojimą ir pan.
-

Neįgalieji pagal konvenciją

- Neįgalieji pagal šią Konvenciją yra ne labdaros, gydymo ar socialiniai "objektai", bet "subjektai", turintys teises, sugebantys siekti šių teisių gynimo ir priimančys laisvus sprendimus, bei esantys aktyviais visuomenės nariais
 - Neįgalieji – tokie asmenys, kurie turi ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis. (1 str.)
 - Neįgalumas atsiranda dėl asmenų, turinčių sveikatos sutrikimų, ir požiūrio bei aplinkos sudaromų kliūčių sąveikos, trukdančios tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis. (preambulė)
-

Bendrieji principai (3 str.)

- pagarbos asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir nepriklausomumui;
 - nediskriminavimo;
 - visapusiško ir veiksmingo dalyvavimo ir integravimo į visuomenę;
 - pagarbos neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimo;
 - lygių galimybių;
 - prieinamumo;
 - vyrų ir moterų lygybės;
 - pagarbos besivystantiems neįgalių vaikų gebėjimams ir pagarbos neįgalių vaikų teisei išsaugoti savo tapatybę
-

Bendrieji principai: dalyvavimas ir įtraukimas (1)

- dalyvavimas svarbus siekiant identifikuoti konkrečius asmens poreikius
 - visapusiškas ir efektyvus dalyvavimas ir įtraukimas Konvencijoje minimi kaip:
 - bendras principas (3 str.)
 - bendras įpareigojimas (4 str.)
 - teisė (29, 30 str.)
 - Įtraukimas minimas ir kituose straipsniuose (pvz. teisėje į išsilavinimą (24 str.), teisėje gyventi savarankiškai ir integruotis į bendruomenę (19 str.), teisėje į gebėjimų ir funkcijų lavinimą ir reabilitaciją (26 str.))
-

Bendrieji principai: dalyvavimas ir įtraukimas (2)

Dalyvavimas ir įtraukimas yra svarbūs principai.

Per juos:

- ❑ tampa aiškesni neįgaliųjų poreikiai
 - ❑ neįgalieji turi galimybę iškelti problemas ir turi galią įstatymų leidėjui įgalinami imtis atsakomybės spręsti šias problemas
 - ❑ per įtraukimą neįgalieji tampa labiau matomi ir asmenys be negalios turi galimybę mokytis ir keistis iš žmonių su negalia patirties – ir atvirkščiai
-

Bendrieji principai: nediskriminavimo

- ❑ tai pagrindinis tarptautinės žmogaus teisės principas
- ❑ apima tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją
- ❑ Konvencijos dėmesio centre yra būtent apsauga nuo diskriminacijos

Konvencija **nesukuria jokių naujų teisių**, o tik atskleidžia veiksmus, kuriuos Šalys turi imtis, tam kad apsaugoti nuo diskriminacijos negalios pagrindu.

Bendrieji principai: prieinamumas (1)

- Svarbus nes suteikia galimybę įgyvendinti įtraukimo principą
 - Yra tiek bendras principas (3str.), tiek atskiras straipsnis (9 str.)
 - Prieinamumas turi būti garantuotas:
 - galimybei kreiptis į teismą (13 str.)
 - gyvenimui savarankiškai ir integracijai į bendruomenę (19 str.)
 - saviraiškos laisvei ir laisvei reikšti nuomonę, galimybei gauti informaciją (21 str.)
 - išsilavinimui (24 str.)
 - sveikatai (25 str.)
 - gebėjimų ir funkcijų lavinimui ir reabilitacijai (26 str.)
 - darbui ir užimtumui (27 str.)
 - pakankamam gyvenimo lygiui ir socialinei apsaugai (28 str.)
 - dalyvavimui politiniame ir visuomenės gyvenime (29 str.)
 - dalyvavimui kultūriniame gyvenime, aktyviam poilsiui, laisvalaikiui ir sportui (30 str.)
-

Bendrieji principai: prieinamumas (2)

Prieinamumas įvairiais aspektais:

- ❑ fizinis prieinamumas – pastatai, transportas ir pan.,
 - ❑ informacijos ir ryšių technologijų prieinamumas – e-prieinamumas, dokumentai gestų kalba ar Brailio raštu
 - ❑ kuriant pastatų dizainą, interneto tinklapius ir pan.
-

Konvencijoje įtvirtintos teisės (1)

- ❑ Lygybė ir nediskriminavimas (5 str.)
 - ❑ Teisė į gyvybę, asmens laisvę ir saugumą (10 ir 14 str.)
 - ❑ Lygybė prieš įstatymą (12 str.)
 - ❑ Teisė nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam (15 str.)
 - ❑ Laisvė nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos (16 str.)
 - ❑ Asmens neliečiamumo apsauga (17 str.)
 - ❑ Judėjimo laisvė ir pilietybė (18 str.)
 - ❑ Gyvenimas savarankiškai ir integracija į bendruomenę (19 str.)
-

Konvencijoje įtvirtintos teisės (2)

- ❑ Saviraiškos laisvė ir laisvė reikšti nuomonę, galimybė gauti informaciją (21 str.)
 - ❑ Privataus gyvenimo neliečiamumas (22 str.)
 - ❑ Būsto ir šeimos neliečiamumas (23 str.)
 - ❑ Išsilavinimas (24 str.)
 - ❑ Sveikata (25 str.)
 - ❑ Darbas ir užimtumas (27 str.)
 - ❑ Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga (28 str.)
 - ❑ Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime (29 str.)
 - ❑ Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, aktyvus poilsis, laisvalaikis ir sportas (30 str.)
-

Konvencijoje numatyti organai

Valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencija

- reguliariai renkasi į valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferenciją aptarti visus su šios Konvencijos įgyvendinimu susijusius klausimus

Neįgaliųjų teisių komitetas

- Užduotis: prižiūrėti kaip Šalys įgyvendina Konvenciją
 - Sudėtis: nepriklausomi ekspertai, kuriems keliamas aukštas moralės, kompetencijos ir patirties reikalavimas
 - Konvencijos įsigaliojimo dieną Komitetą sudaro 12 ekspertų +6 ekspertai (kai Konvencija bus ratifikuota ar prie jos bus prisijungta dar šešiasdešimt kartų)
-

Ataskaitos

- Šalis, per dvejus metus nuo šios Konvencijos įsigaliojimo atitinkamai valstybei, teikia Komitetui išsamią priemonių, Šalies įsipareigojimams pagal šią Konvenciją įgyvendinti, ir šiuo klausimu pasiektos pažangos, ataskaitą
 - Po šio laikotarpio Šalys, bent kas ketveri metai ir kai to pareikalauja Komitetas teikia tolesnes ataskaitas (35 str.)
-

Papildomas protokolas (1)

- atskiras dokumentas reikalaujantis atskiros ratifikacijos
 - ratifikavimu Šalys pripažįsta Komiteto įgaliojimus gauti individualius pranešimus, kuriuose pranešama apie Konvencijos nuostatų pažeidimus
 - Komiteto sprendimai nėra teisiškai įpareigojantys, bet šie sprendimai yra patariantys ir sprendimai visuomenei prieinami (kvaziteisminė procedūra – ne teismas)
 - Papildomą protokolą ratifikavusios Šalys gali sutikti leisti Komitetui atlikti tyrimus, įskaitant vizitus į Šalį
-

Papildomas protokolas (2)

Neįgaliųjų teisių komitetui sukuria papildomas funkcijas:

- ❑ **Individualūs pranešimai:** kompetencija gauti ir svarstyti jo jurisdikcijai priskirtų asmenų ar jų grupių (jų vardu) pateiktus pranešimus, kuriuose teigiama, kad šie asmenys tapo tos Šalies padaryto šios Konvencijos nuostatų pažeidimo aukomis
 - ❑ galima teikti kai išnaudotos visos teisinės gynybos priemonės Šalyje (2 str. d punktas)
 - ❑ **Paklausimai:** Komitetas gali užklausti Šalies narės ir pasiūlyti bendradarbiauti, jei patys gauna informacijos, kad Šalis šiurkščiai ar sistemingai pažeidžia Konvencijoje įtvirtintas teises
-

NVO dalyvavimas

Konvencijos 33 str. :

- Pilietinė visuomenė, ypač neįgalieji ir jiems atstovaujanti organizacijos, visapusiškai įtraukiami ir dalyvauja kontrolės procese
-

Tolesni žingsniai Lietuvoje

- Vyriausybė nutarimu:
 - skiria Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją Konvencijos įgyvendinimą koordinuojančia institucija
 - Skiria kitas ministerijas ir įstaigas pagal kompetenciją atsakingomis už Konvencijos įgyvendinimą ir dalyvauti rengiant Lietuvos ataskaitas JT Organizacijai apie Konvencijos įgyvendinimą
 - Paveda Neįgaliųjų reikalų tarybai prie SADM vykdyti Konvencijos įgyvendinimo stebėseną ir teikti siūlymus SAD ministrui dėl Konvencijos įgyvendinimo
 - Rekomenduoja LR Vyriausiajai rinkimų komisijai, Lietuvos savivaldybių asociacijai dalyvauti rengiant rengiant ataskaitas JT Organizacijai, o Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai – kontroliuoti Konvencijos nuostatų, susijusių su lygių galimybių užtikrinimu, įgyvendinimą
-